

Ton Vermeulen, *De Driemanspolder. Boeren, baggeren, bouwen en bergen*. Zoetermeer: Het Fluitschip, historisch bureau en Historisch Genootschap Oud Soetermeer, 2020, 191 pp., geen ISBN. **MAURITS W. ERTSEN**

In het Groene Hart, tegen Zoetermeer en zijn hoge bebouwing aan, ligt de Nieuwe Driemanspolder. Opnieuw ingericht, is deze polder in 2020 geopend als recreatiegebied, met daarnaast de functie van piekberging. Naar aanleiding van deze nieuwe functies van de oude polder verscheen het boek van Ton Vermeulen *De Driemanspolder. Boeren, baggeren, bouwen en bergen*. Het boek is gebaseerd op een interessante combinatie van archiefmateriaal, literatuur en interviews met verschillende spelers in de meest recente transformatie. Zo lezen we over de eeuwenlange aanwezigheid van de familie Bos in het gebied – een fraai voorbeeld dat landschappen worden gemaakt in de directe interactie tussen bewoners en geografie.

Het boek is opgezet met een vijftal hoofdstukken die een chronologische en thematische opbouw combineren. We lezen allereerst over de ontginning van het moeras, ingebed in een algemene context van veenontginning zoals die elders in Nederland ook plaatsvond. Het tweede hoofdstuk bespreekt de inpoldering van de Driemanspolder als zodanig. Het door turfwinning ontstane meer mocht in 1668 worden drooggemalen. We lezen welke vermogende mensen (vooral, maar niet uitsluitend mannen) de investering deden en hoe zij na zeven jaar het land verdeelden en begonnen te gebruiken. In het derde hoofdstuk lezen we daar in behoorlijk veel detail over en krijgen we een inkijkje in het beheer van zo'n polder. De veranderende rollen in het bestuur, waarin boeren in de polder en investeerders van buiten elkaar tegenkwamen, komen aan bod. In het vierde hoofdstuk wordt de verandering van de polder vanaf ruwweg 1850 weergegeven. Nieuwe infrastructuur zoals de spoorweg komt. Zoetermeer wordt groter. De Driemanspolder wordt steeds meer een open gebied in een verstedelijkende omgeving. De nieuwe Zoetermeerse wijken Driemanspolder en Meerzicht werden gebouwd. In het vijfde en laatste hoofdstuk komen de meest recente ingrepen in het landschap van de polder aan de orde. De Nieuwe Driemanspolder ontstond in een fusie van de Driemanspolder en de ernaast gelegen Grote Polder. In een gecombineerde planning van provincie (natuur en recreatie) en Hoogheemraadschap (waterberging) kwam het gebied op de kaart te staan als recreatiegebied en noodberging. In hoofdstuk vijf worden de verschillende plannen, discussies en het resultaat gepresenteerd.

Over het algemeen vind ik deze opbouw goed werken. Weliswaar is het boek hier en daar wat rommelig – ook al doordat sommige delen van de tekst wat minder lopen – maar al met al geeft het boek een fraai, gedetailleerd beeld van wat er op zo'n stukje land (wat deels ook wel eens water is geweest) zich allemaal heeft afgespeeld. Daarbij is bronvermeldingen wel in de kaders gegeven, maar niet in de hoofdtekst (!). Ik vind het jammer dat het verloop van die landschapsverandering en de daaraan gerelateerde veranderingen in het watersysteem wat moeilijk te volgen zijn. Het boek toont verschillende kaarten, maar ik vond het lastig om daar redelijk vlot een eenduidig beeld uit te halen. Daar staat tegenover dat de details die we lezen over de betrokken mensen, de geschiedenis van de families van de polder en de vorm van het landschap een mooi voorbeeld presenteren van een van die vele 'gewone' Nederlandse polders – en hoe die zijn getransformeerd in het verleden en opnieuw worden veranderd in de huidige tijd.

Tjirk van der Ziel & Albert Corporaal, *Atlas van de IJssel*. Zwolle: WBooks 2021, 216 pp., ISBN 978-94-625-8389-4, hc.

LAURAN TOORIANS

De IJssel is een jonge rivier. Zo jong dat we zouden willen dat er historische bronnen bestaan die over haar geboorte informeren. Helaas is dat niet zo. Vroegmiddeleeuwse bronnen zijn schaars en waar ze bestaan weinig informatief over specifieke veranderingen in het landschap. Het ontstaan van de IJssel is dan ook nog steeds een geologisch verhaal met de – voor historici – ruime dateringen die daarbij horen.⁵ Vanuit historische (en archeologische) hoek zijn de dateringen van de geologen wel aangescherpt,